

SVĖDASŲ VARPAS

2021 m. kovo mėn.

Nr. 3 (57)

Leidžiamas nuo 2016 m. liepos 1 d.

Kovo 11-ji Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo diena

„Vienybė težydi!“ Lietuvos Respublikos Seimas, 1990 m. kovo 11 d.

Po 123 metus trukusios carinės Rusijos okupacijos Nepriklausoma Lietuvos valstybė buvo atkurta 1918 metais (Vasario 16-ji). Per 22 laisvės metus buvo nuveikta labai daug, deja tolesnį Valstybės vystymąsi 1940 metais nutraukė antroji Rusijos (tuo metu TSRS) kariuomenės įvykdyta okupacija. Okupacijoje praleisti 50 metų Lietuvos žmonėms atnešė daugybę praradimų, žuvo daug Tėvynės sūnų ir dukrų kovodami partizanų gretose, sušaudyti kalėjimuose bei nukankinti Sibiro tremtyje, buvo sistemingai vykdoma rusinimo politika, siekiama kad lietuviai pripažintų tik vieną tėvynę – Sovietų Sąjungą. Žiniasklaidoje vyravo melaginga propaganda, palaikanti sovietinę valdžią, buvo draudžiami bet kokie ryšiai su užsienio šalimis, o kad iš laisvojo pasaulio nepatektų tiesos žodis veikė radijo bangų trukdymo stotys, t. y. egzistavo taip vadinama „geležinė uždanga“. KGB žiauriai persekiojo visus, kas tik išdrįsdavo išreikšti nepasitenkinimą okupantų įvesta tvarka.

Kaip sakydavo laisvoje Lietuvoje iki 1940 metų gyvenę žmonės, laisvės kainą, jos svarbumą geriausiai suvoki,

kai jos netenki. Priespaudos metais jie savo vaikams, anūkams gerai nušvietė Laisvės vertę ir įskiepijo nenumaldomą siekį ją atkurti. Laisvės troškimą taip pat palaikė giliame pogrindyje spausdinama „Katalikų bažnyčios kronika“, kuri išgabenta į užsienį buvo ištransliuojama per radiją. Transliacijas radijo bangomis organizavo mūsų tautiečiai, pasitraukę nuo okupantų į užsienį. Nors radijo bangų sklidimą slopino sovietinės trukdymo stotys, dalis informacijos klausytojus pasiekdavo. Judėjimas link laisvės paspartėjo, kai JAV prezidentu buvo išrinktas Ronaldas Reiganas, kuris viešai pavadino Sovietų Sąjungą blogio imperija ir rėmė antikomunistinius judėjimus visame pasaulyje.

Lietuvos mokslų akademijoje 1988 m. birželio 3 d. susikūrė Lietuvos persitvarkymo sąjūdžio (LPS) iniciatyvinė grupė. LPS kūrimosi metu, siekiant suklaidinti / užmigdyti KGB, buvo deklaruojama, kad LPS tikslas padėti M. Gorbačiovui įgyvendinti pertvarką (*perestrojką*). Biurokratija, kurioje viešpatavo senoji sovietinė nomenklatura, priešinosi pertvarkai, tad LPS dėjosi M. Gorbačiovo sąjungininku ir toje priedangoje buvo galima daug ką veikti.

1988 m. rugpjūčio 23 d. įvyko garsusis LPS organizuotas mitingas sostinės Vingio parke, kurio metu visa Lietuva suprato, kad atėjo lemiamas laikas veikti. 1988 metų spalio 22–23 dienomis Vilniuje Sporto rūmuose įvyko Lietuvos persitvarkymo sąjūdžio steigiamasis suvažiavimas. 1990 m. vasario 24 d. buvo išrinkta Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba – Atkuriamasis Seimas, jis 1990 metų kovo 11 d. iškilmingai paskelbė, kad yra „atstatomas 1940 metais svetimos jėgos panaikintas Lietuvos Valstybės suverenių galių vykdymas, ir nuo šiol Lietuva vėl yra nepriklausoma valstybė“.

Kovo 11-sios aktą Sovietų Sąjunga bandė panaikinti, laisvę teko ginti. Dar buvo Baltijos kelias (1989-08-23), 1991 metų Sausio 13-ji, rugpjūčio pučas Maskvoje (1991-08-19/ 22). Gerai, kad pučas reacingiems perversmininkams buvo nesėkmingas ir po jo numalšinimo Lietuvos kelias į laisvę paspartėjo. 1993 m. rugpjūčio 31-osios naktį iš Lietuvos išvyko paskutinis okupacinės kariuomenės dalinys.

Žodis „laisvė“ plati filosofinė sąvoka. Kaip sako Prezidentas Valdas Adamkus: „Tik laisvė leidžia gyventi visavertį normalų žmogaus gyvenimą“. Laisvė – aukščiausias tautos gėris, nevaržoma galimybė kalbėti savo kalba, saugoti savo tapatybę. Laisvė – pirmasis ir tikrasis žmogaus ir visos tautos laimės ir gėrovės šaltinis.

Gyvendami laisvoje Valstybėje esame laisvi žmonės, bet gi laisvė visada susieta su atsakomybe. Laisvas žmogus turi elgtis taip, kad nepažeistų kito žmogaus laisvės. Laisvi žmonės demokratinio būdu, susitardami tarpusavyje, patys susikuria gyvenimo taisykles, kurių privalo laikytis.

Kovo 11-ji Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo diena

Atkelta iš 1 p.

Žmogus, kuriam tos taisyklės yra priimtinos ir kurias jis geranoriškai pripažįsta, yra laisvas. Visi laisvi žmonės gali laisvai ir netrukdomai veikti. Laikydamiesi tam tikrų taisyklių jie gali kurti verslus, organizuoti renginius ir visa kita, kas jiems patinka ir naudinga visuomenei.

Būtų gerai, kad daugiau įvairių veiklų Lietuvoje imtųsi jaunimas, kuris dabar per daug intensyviai naudojasi laisve išlėkti kažkur kitur ir kurti gerą kitoms tautoms, palikdami laisvoje Tėvynėje savo tėvus ir senelius, kuriems jau trūksta jėgų ir ryžto ką nors naujo nuveikti. Sąlygų naujoms veikloms Lietuvoje yra, jas remia ES fondai, pagal galimybes skatina valstybė, bet iniciatyvos reikia iš vietinių gyventojų.

Kovoje ir žuvę už Lietuvos laisvę nepamiršti, jų atminimas gerbiamas. Neseniai, 2019 metų rudenį, gražiai paminėtas Kunigiškių kapinėse palaidotų partizanų žūties septyniadesimtmetis. Kapinės puošia atgimimo laikotarpio pradžioje pastatytas architekto Broniaus Kazlausko partizanų atminimui pagerbti suprojektuotas gražus obeliskas (pav.). Pagerbti visoje apylinkėje žuvusiems partizanams ir kitoms sovietinio teroro aukoms paminklo gal būt reikėtų ir Svėdasuose.

Apskritai Svėdasų kraštas daro daug gerų darbų, saugo paveldą, rengiamos Lietuvoje plačiai žinomos Vaižgantinės, vyksta aktyvus kultūrinis gyvenimas. Kauno anykštėnų draugijos Vaižgantiečių klubo nariai sveikintų Svėdasų pastangas tapti mažąja Lietuvos kultūros sostine.

Lietuvos Valstybės laisvę išpirkta tauriausių Lietuvos laisvės gynėjų gyvybėmis. Mes šiandien lenkiame prieš juos galvas ir gėrimės jų žygiais, suprasdami laisvės vertę, suprasdami kad ją reikia saugoti.

Popiežius Pranciškus, kreipdamasis į Baltijos tautas, sakė: „Laisvė yra turtas, kurį reikia nuolat saugoti ir perduoti naujoms kartoms kaip brangų paveldą.“ Sveikindamas Svėdasų varpo skaitytojus su 31-siomis Kovo 11-sios metinėmis, linkiu sau ir visiems Lietuvos žmonėms šį Popiežiaus Pranciškaus priesaką šventai vykdyti. Tam kviečia ir užrašas ant Kaune skambančio Laisvės varpo „O skambink per amžius vaikams Lietuvos, kad laisvės nevertas, kas negina jos“.

Akademikas prof. Albinas Kusta

Svėdasų kraštas ypatingas ne tik kryždirbystės paminklais

Svėdasų seniūnas Saulius Rasalas kalbėjosi su žinoma kultūrininke, mokslininke, menotyrininke, dailės pedagoge, kraštotyrinių ekspedicijų organizatore, Anykščių rajono savivaldybės įsteigtos Teresės Mikeliūnaitės kultūros premijos laureate dr. Jolanta Zabulyte.

S. R. Paskutinį 2020 m. pirmadienį, derinantis prie koronaviruso pandemijos karantino sąlygų, todėl virtualiai, buvote apdovanota Teresės Mikeliūnaitės kultūros premija. Dar vieni sveikinimai nuo svėdasiškių.

J. Z. Labai dėkui!

Per nuotolinę premijos įteikimo ceremoniją išgirdome, kad dalį premijos skirsite Butėnų kapinėse sunykusiam paminklui atkurti. Girdint tokį sveikintiną pažadą, kyla klausimas: „Galbūt Jūsų šaknys Svėdasų krašte?“

Butėnų kapinėse 2001 metais A. Valunta buvo pastatęs visų kaimo mirusiųjų atminimui skirtą medinį kryžių, tačiau jo jau nebėra, nuvirto. Po senųjų paminklų pastatymo Niūronyse, su Raimondu Guobiu kalbėjom apie galimybę ir Butėnų kaimo kapinėse pastatyti naują paminklą vietoj buvusio. Kartu sutarėm, kad tai galėtų būti stogastulpis. Jų dabar Lietuvoje mažai bestatoma, o tai ne tik Lietuvai, bet ir Aukštaitijai būdingi senieji paminklai. Tad ir ban-

Jolanta Zabulytė.

Nuotrauka iš J. Zabulytės albumo

dysim tai padaryti bendromis jėgomis, Butėnų kaimo žmonių padedami.

Butėnai mano gyvenime svarbūs kaip močiutės – tėčio mamos – Steputės Prūsaitės gimtinė, o vaikystėje ne kartą teko lankytis jos tėviškėje – didelėje gryčioje kaimo pakrašty, prie pat miško ir Šventosios. Dabar belikę tik pamatų akmenys ir jau auga pušys, bet vieta man labai svarbi. Tad atkurtas paminklas mirusiems tuo pačiu bus ir atminties auka Prūsų giminei, kurių dauguma šiuose kapeliuose ir ilsis.

Kokie Jūsų jautriausi prisiminimai apie Svėdasus?

Svėdasai daugiau susiję su kita močiute – mamos mama E. Šiliniene, – ji apsigyveno namelyje prie kelio miestelio pradžioje po senelio mirties palikęs sodybą Bajorų kaime. Ne kartą su mama iš Kauno važiuodavome pas močiutę, gerai prisimenu baltą arklį, besiganantį pievoje greta namo (dabar ten autobusų stotelė), kuriam atveždavau gabalinio cukraus saują, tad jau iš tolo „sveikindavosi“ kaip su laukiama drauge. Su mama maudydavomės ežere, su močiute eidavome bažnyčion. Mirus močiutei, ryšiai su Svėdasais nutrūko, liko tik Vėlinių metu aplankomi senelių kapai.

2012 m. organizavote kryždirbystės fiksavimo ekspediciją Svėdasų seniūnijoje. Iš mūsiškių dalyvavo mokytoja Joana Gutmanienė, tuometės Juozo Tumo-Vaižganto gimnazijos mokinės Simona Gaigalaitė, Toma Matulevičiūtė, Diana Putrimaitė. Ką prisimenate iš tos ekspedicijos? Kuo mūsų kraštas išskirtinis?

Atsiminimai kuo geriausi. Joana ir merginos buvo puikios, smalsios ir labai pasiilgstu to kartu praleisto laiko. Pirmą dieną mokinėms buvo nelabai drąsu,

Svėdasų kraštas ypatingas ne tik kryždirbystės paminklais

Atkelta iš 1 p.

nes nežinojo, ką joms reiks daryti ir ar pavyks atlikti tai, ko jų prašau. Bet jau antrą dieną puikiai „įsivažiavo“ ir kartais net tekdavo laukti, kada gi jos iš tų senųjų kapelių išeis? Jas domino ne tik paminklai, bet ir aplinkui esanti gamta – ir žemuogės ar žydinti lauko gėlė prie kapelių, ir vabalo „žygis“ antkapinio kryžiaus kraštu, ir keistai pakrypusi sena mūka ant seno paminklo, ir dar daug kitų kitaip nei kasdienybėje pamatytų momentų. Todėl ir džiaugiausi, kad iš pradžių nelabai norėdamos, – („taip reikia, mokytoja prašė“), – vėliau pajuto tokio darbo (paminklų fiksavimo kapinėse, pakelėse ir kitur) įdomumą ir netgi paslaptį, susipažino ir su paminklų formomis, jų aplinka bei tėviškės gamta. O senų kapelių link teko brautis ir per kukurūzų laukus, ir paklaidžioti pievomis bei miškais jų beieškant, tad manau, kad įdomių įspūdių tikrai nemažai prisirinko.

Kuo išskirtinis kraštas? Kiekvienas su konkrečia vieta turim savo asmeninį santykį, o man tai pirmiausia mamos ir senelių gyvenimo vieta bei spalvoti vaikystės vasarų Bajorų kaime prisiminimai. Jei žvelgti iš kryždirbystės istorijos pozicijos, nudžiugino tai, kad Vaitkūnų kapeliuose radome Lietuvoje gana retai jau besutinkamą atvejį – datuotą seną paminklą su kaltiniu kryželiu, kurio masyviame akmens postamente iškalta 1868 m. data! (kitas vienas iš žinomų seniausių datuotų kaltinių kryžių Lietuvoje pastatytas Skiemionių kapinėse ir žymi XIX a. vid. kapą). O Svėdasų kraštas ypatingas ir savo kultūros žmonėmis, ne tik seniau gyvenusiais (J. Tumas-Vaižgantas, A. J. Greimas, K. Sklėrius ir kt.), bet ir šiandien aplink save įdomius gyvenimus kuriančiais, kurių tikrai yra gausus būrys (R. Stanevičienė, V. Bagdonas, R. Guobis, Kauno anykštėnas doc. dr. G. Kazlauskas ir daugelis kitų. Visus krašto šviesuolius sunku būtų ir išvardinti.

Esate Lietuvos dailės istorikų draugijos, vienijančios įvairiose institucijose dirbančius dailėtyrininkus, narė. Jonas Rimša (Juan Rimša), Irena Meištaitė-Jagėlienė, Kajetonas Sklė-

Jolanta Zabulytė su močiute E. Šiliniene Svėdasuose, apie 1967 m.

Jolanta Zabulytė ir mokytoja Joana Gutmanienė Svėdasų kapinėse

rius yra gerai žinomi iš mūsų krašto kilę dailininkai. Ką Jūs patartumėte, kaip įdomiau, prasmingiau pristatyti visuomenei jų kūrybą, nueitą gyvenimo kelią, ką reikėtų atlikti, kad ir dabartinės, ir būsimosios kartos tokiomis žmonėmis didžiutuotųsi?

Kad didžiutis jais reikia – aišku besąlygiškai! Nors kiekvienas gyvenantis šioje žemėje žmogus yra svarbus, bet šie asmenys, palikę ryškų pėdsaką Lietuvos ir mūsų krašto kultūroje yra verti ypatingos pagarbos. O pagarbos formos gali būti įvairios, dabar net sunku pasakyti konkrečiai kokios. Gal vertėtų rengti jiems skirtus paminėjimo renginius (pvz. jų kūrybos parodas, mokslines konferencijas), įsteigti jų vardo premijas kūrybingiems jauniems Anykščių krašto mokiniais ir studentams, išleisti jų darbus ir gyvenimo kelią pristatančias knygas, o vietas, susijusias su jų gyvenimu ir kūryba, įtraukti į turistinius maršrutus, kur lauktų ne

vien gido žodžiai, bet ir specialūs stendai ar kūrybos ekspozicijų salės.

Esate šios kadencijos Pasaulio anykštėnų bendrijos valdybos narė, buvote atsakingoji sekretorė. Žinote bendrijos veiklą iš visų pusių. Kaip manote, yra daugiau plusų ar minusų, kai be pagrindinės Pasaulio anykštėnų bendrijos veikia daugiau panašių organizacijų?

Manau, kad organizacijų gausumas nėra blogai, netgi priešingai – gerai. Nes tada daugiau žmonių turi galimybių save išreikšti, tarpusavyje bendradarbiauti, tai plečia ir veiklų įvairovę, suteikia daugiau spalvų būčiai. Tik svarbu, kad nebūtų noro skaidytis dėl nuomonių skirtumo, o visus jungtų kolegiškas buvimas kartu ir noras bendromis jėgomis veikti savo krašto žmonių labui.

Nuoširdžiai dėkoju už išsamius atsakymus, už išsakytus tokius gražius komplimentus Svėdasų kraštui ir svėdasiškiams.

KVIEČIAME PAREIKŠTI SAVO NUOMONĘ

Laikraščio „Svėdasų varpas“ Nr. 1 (55) ir Nr. 2 (56) buvo išspausdinti Svėdasiškių draugijos „Alaušas“ ir Kauno anykštėnų draugijos Vaižgantiečių klubo straipsniai su išvadomis, kad B. Buivydaitės aikštę miestelio centre rekonstruoti netikslinga. Redakcija jau gavo iš seniūnijos gyventojų ir kitur gyvenančių svėdasiškių dvi vietas, apie kurių tinkamumą paminklui partizanams pastatyti galima būtų diskutuoti. Prašome aktyviai pareikšti savo nuomonę, kuri vieta Svėdasuose yra tinkamiausia paminklui. Pasiūlytos vietos Svėdasų seniūnijos bendruomenėse bus plačiai išdiskutuotos. Laukiame jūsų pasiūlymų.

„Svėdasų varpo“ redakcija

2021 m. vasario 1-osios vakare Kauno jėzuitų namuose pas Viešpatį iškeliauo kunigas jėzuitas Vytautas Merkys.

Vytautas Merkys gimė 1927 m. kovo 17 d. Viešintų parapijoje, Dobiliškio vienkienyje. Buvo aštuntas vaikas Mykolo ir Emilijos (Adomonytės) Merkių devynių vaikų šeimoje. 1935 m. pradėjo lankyti mokyklą Morkūniškėse, nuo 1939 m. tęsė mokslą Viešintose. 1940 m. buvo priimtas į Kupiškio gimnaziją, 1947 m. baigęs gimnaziją, metus mokytojavo Viešintų apylinkės Medinų pradinėje mokykloje, vėliau septynerius metus dėstė fiziką Svėdasų vidurinėje mokykloje.

1954–1955 m. Vilniuje lankė buhalterių kursus, dirbo buhalteriu fabrike. 1955–1959 m. mokėsi Kauno tarpdiecezinėje kunigų seminarijoje. 1957 m. t. P. Masilionio, SJ, buvo priimtas į Jėzaus Draugiją. 1960 m. liepos 26 d. iš savo vyskupijos ištremtas vysk. V. Sladkevičius Daugėliškyje V. Merkiui slapta suteikė kunigystės šventimus, tad oficialiai dirbti kunigu negalėjo. 1961 m. sovietų valdžios išvarytas iš Daugėliško įsidarbino Buivydiškių tarybiniame ūkyje-technikume. 1965 m. čia įsigijo agronomo sodininko specialybę ir dir-

ATA
T. Vytautas Merkys, SJ
(1936-1960-2021)

bo iki 1973 metų. 1973 m. V. Merkys buvo legalizuotas kaip kunigas ir išvyko į Hrečianų (Chmelnickio sritis) parapiją. 1973–1997 m. ten administravo apie 10 katalikų parapijų. Vietoje kapinių koplyčios Chmelnickio priemiestyje Hrečianuose pastatė naują Šv. Onos bažnyčią – pats ją suprojektavo ir vadovavo statyboms. Taip pat išugdė septynetą naujų kunigų.

Paskutiniuosius jėzuito įžadus davė 1982 m. rugsėjo 27 d. Bijutiškyje.

Gavęs miesto valdžios leidimą ir žemės sklypą, t. V. Merkys 1990–1991 m. pagal savo projektą Chmelnickyje pastatė originalią dviejų aukštų Kristaus Karaliaus bažnyčią ir įkūrė naują, vieną didžiausių regione, katalikų parapiją.

Nusilpus sveikatai, 1997 m. grįžo į Lietuvą. Buvo paskirtas Kauno jėzuitų namų vyresniuoju. 2005–2007 m. t. V. Merkys rūpinosi jėzuitų namų ūkiniais reikalais. 2007–2013 m. ėjo studentų Švč. Sakramento bažnyčios rektoriaus pareigas. Kaip nuodėmklausis, nuoširdžiai patarnavo ir Šv. Pranciškaus Ksavero bažnyčioje bei Jėzuitų gimnazijos moksleiviams. 2007 m. sulaukė tėvo generolo sveikinimo auksinės sukakties Draugijoje proga.

T. Vytautas mėgo skaityti, save apibūdindavo kaip pastovaus charakterio žmogų. „Gyvenime svarbu išmokti kentėti ir atleisti“, – sakydavo jis, o jausdamas gyvenimo pabaigą, dažnai kartodavo: „Su džiaugsmu laukiu mirties.“

T. Vytautas Merkys vasario 3 d. palaidotas Petrašiūnų kapinėse Kaune, šalia kitų jėzuitų.

Anykščių rajono savivaldybės taryba patvirtino 2021 m. biudžetą

2021 metų vasario mėn. 18 d. įvyko Anykščių rajono savivaldybės tarybos posėdis, kuriame buvo svarstomas rajono biudžetas. Anykščių rajono savivaldybės direktorė Ligita Kuliešaitė padarė pranešimą ir atsakė į užduodamus klausimus. „Keičiasi Europos struktūrinių fondų paramos lėšų gavimo tvarka. Jau nebebus galima skirti tų pinigų investavimui į rinkes. Tam, kad mes toliau galėtume siekti savo strateginių tikslų, tapti kurortu, mes turime ieškoti galimybių, kaip kurti viešbučius, darbo vietas“, – kalbėjo L. Kuliešaitė.

Savivaldybės biudžeto lėšų poreikis 2021 m. devynioms veiklos plano programoms įgyvendinti yra 20 611 800,00 Eur.

Anykščių rajono savivaldybės administracija 2021 m. vasario 1 d. pateikė biudžeto projektą gyventojams viešai svarstyti. Iš gyventojų pastabų dėl biudžeto projekto nesulaukta.

Savivaldybės taryba nusprendė patvirtinti Anykščių rajono savivaldybės 2021 metų biudžetą:

biudžeto pajamas – 31 242,7 tūkst. eurų;

biudžeto asignavimus – 31 242,7 tūkst. eurų.

Anykščių rajono biudžetinių įstaigų pajamų įmokas į 2021 metų Anykščių rajono savivaldybės biudžetą – 915,7 tūkst. eurų.

2020 metų biudžeto lėšų likučio paskirstymą į 2021 metų biudžeto išlaidas – 1780,2 tūkst. eurų.

Nuspręsta įpareigoti asignavimų valdytojus išanalizuoti įsiskolinimų priežastis, imtis priemonių sumažinti įsiskolinimus, sudarant bei tvirtinant 2021 metų programų išlaidų sąmatas, numatyti reikiamus asignavimus padengti 2020 m. gruodžio 31 d. esamus įsiskolinimus už suteiktas paslaugas, atliktus darbus bei įsigytas prekes ir iš sutaupytų asignavimų išlaidoms pirmiausia dengti trumpalaikius įsiskolinimus.

Už biudžeto projektą balsavo 18 Tarybos narių, 5 susilaikė. Šis sprendimas yra skelbiamas Teisės aktų registre ir Anykščių rajono savivaldybės interneto svetainėje www.anyksciai.lt.

„Svėdasų varpo“ inf.